

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Нели Владова Георгиева, Катедра „Биотехнология“, Химикотехнологичен и металургичен Университет, София

Относно: конкурс за заемане на академична длъжност „Доцент“ в професионално направление 4.3. Биологически науки, научна специалност „Микробиология – микробна биодеградация на токсични замърсители на околната среда“ за нуждите на Департамент „Обща Микробиология“, Лаборатория „Микробна генетика“ при Института по Микробиология „Стефан Ангелов“, БАН, публикуван в Държавен вестник бр. №29/12.04.2022 г. с единствен кандидат гл. ас. д-р Мария Гергинова Гергинова.

Настоящата рецензия е изготвена на основание Заповед на Директора на Института по Микробиология-БАН № I-69/30.05.2022 г. и решение на Научното жури от 22.06.2022 г.

За участие в обявения конкурс документи е подала единствено гл. ас. д-р Мария Гергинова Гергинова, понастоящем работеща в същия институт на постоянен трудов договор, Департамент „Обща микробиология“, Лаборатория „Микробна генетика“ с научен стаж 28 години по тематиката на обявения конкурс.

Представените от кандидата документи и материали по конкурса са в съответствие с изискванията на ЗРАСРБ, Правилника за неговото приложение и Правилника за развитие на академичния състав на БАН и отговарят на критериите на Института по Микробиология за заемане на академичната длъжност „Доцент“. Те удовлетворяват и препоръчителните критерии за заемане на академичната длъжност „Доцент“ по ПН 4.3 Биологически науки. Документите по конкурса са структурирани по начин отразяващ много добре академичната дейност на кандидата.

Професионална биография

Гл. ас. д-р Мария Гергинова Гергинова е родена на 07 октомври 1970 г. в гр. Самоков. През 1988 г. постъпва като редовен студент в БФ на Софийския Университет „Климент Охридски“ и завършва висше образование ОКС Магистър през 1993 г., специалност „Биотехнологични процеси“. След дипломирането си тя постъпва на

работа като специалист в Института по Микробиология „Стефан Ангелов”, БАН, секция „Биосинтез на органични киселини”. През 1996 г. тя преминава в секция „Микробна генетика“ и вече е научен сътрудник. След проведен конкурс от 2011 г. досега тя заема академичната длъжност главен асистент в същата секция. През периода 1999 - 2002 г. тя е докторант в ИМикБ и защитава дисертация за ОНС „Доктор” научна специалност „Микробиология” на тема: „Проучване на процеса на фенолна биодеградация от дрожди *Trichosporon cutaneum* R57.” с научен ръководител доц. д-р Златка Алексиева.

Гл. ас. д-р Гергинова е участник в 12 проекта от които 10 национални проекта (в 1 от тях като ръководител) и един по ОП „Наука и образование за интелигентен растеж“, съфинансиран от Европейския съюз чрез Европейските структурни и инвестиционни фондове, а също така е и официален консултант на две дисертации за ОНС „Доктор“. В изследователската си дейност тя използва богат методологичен арсенал, като наред с добре известни и широко прилагани микробиологични, физиологични и биохимични методи тя владее и едни от най-съвременните подходи за молекулярни и ензимологични анализи.

Основни наукометрични данни, свързани с конкурса

В настоящия конкурс гл. ас. д-р Мария Гергинова участва с 26 научни публикации след придобиване на ОНС „Доктор“, от които в издания с IF и/или SJR – 18 бр., глави от книги – 8 бр., 4 от тях реферирани и индексирани в Scopus и Web of Science, като общия IF е 23.454, а H- фактора е 9. Разпределението по квартали е следното: в Q1 – 2 публикации, в Q2 – 11 публикации, в Q3 – 3 публикации, в Q4 – 2 публикации. Резултатите от научните разработки са представени на национални и международни научни форуми. Справката за изпълнението на минималните национални изисквания от ЗРАСРБ за научна област 4 и професионално направление 4.3 Биологически науки показва сбор от точки, които изцяло покриват тези критерии, а те са както следва:

Показатели от група А: дисертационен труд 50 т. (мин. 50)

Показатели от група В: хабилитационен труд 100 т. (мин. 100)

Показатели от група Г: научни публикации 239 т. (мин. 220)

Показатели от група Д: цитирания 578 т. (мин. 60)

Цитиранията на публикациите са от световно известни бази данни с научна информация (Web of Science и Scopus) и са представени 289 цитата без автоцитати, при което се събират 578 т. От данните е видно, че научният актив на гл. ас. д-р Мария Гергинова надхвърля минималните национални изисквания, както и допълнителните изисквания на Института по Микробиология, БАН.

Анализ на научните приноси

Представените в конкурса публикувани научни резултати попадат напълно в обсега на обявения конкурс. Научните интереси, отразени в изследователската работа на д-р Мария Гергинова могат да се обобщят в следните области: биодegradация на токсични химични съединения от бактерии, дрожди и филаментозни гъби; определяне и анализ на ензими, участващи в разграждането на ароматни и полиароматни съединения; идентификация на микроорганизми и гени, кодиращи ензими с катаболитна активност свързани с разграждането на ароматни ксенобиотици. Научните приноси на кандидата могат да се обобщят както следва:

1. Биодegradация на токсични химични съединения от бактерии, дрожди и филаментозни гъби

Научните разработки в тази област са своеобразно продължение на тематиката от дисертационния труд в насока на изследване на дрождевия щам *T. cutaneum* R57 по отношение способността му да разгражда и усвоява широк спектър фенолни съединения, както и нискомолекулни полиароматни съединения, като единствен въглероден и енергиен източник в средата за култивиране. Спектърът на съединения включва: хидроксилирани монофеноли (1.6 g/l резорцинол, 1.3 g/l катехол и 1.2 g/l хидрохинон), метилирани монофеноли (0.1 g/l *m*- и 0.2 g/l *p*- крезол), 0.1 g/l *o*- и 0.1 g/l *m*- нитрофеноли, като **за първи път е установена и деградационната способност на щамата и по отношение на 0.3 г/л нафтаден, антрацен и фенантрен.**

Доказано е биоразграждане на високо токсични промишлени замърсители от нефтопреработващата промишленост, като 0.7 g/l 2,6-динитрофенол, 0.5 g/l α -метилстирен и 0.5 g/l ацетофенон, които изключително трудно се поддават на биоразграждане. Доказано е и едновременно биоразграждане от *T. cutaneum* R57 на редица бинарни смеси на фенола с негови хлор-, хидрокси-, метил- и нитро-деривати, което е от съществено значение за биоремедиацията на замърсени екосистеми.

Получени са оригинални данни с теоретично и приложно значение за деградацията на фенол и фенолни производни и при щамове филаментозни гъби като *Aspergillus awamori* NRRL3112, притежаващ висока фенол-деградационна активност способен да разгражда катехол, 2,4 дихлорофенол и 2,6 – диметоксифенол и *Trametes versicolor* 1, способен да разгражда 0.5 g/l фенол.

Способност да разграждат фенол в значителни концентрации (от 0.3 до 1 g/l) е доказана и при новоизолирани, антарктически щамове филаментозни фунги. Антарктическите щамове филаментозни фунги са изследвани и за способността им да разграждат хидроксилирани и метилирани деривати на фенола и полиароматни вещества при 23°C (мезофилни условия) и 10°C (психротрофни условия).

За първи път е установена деградационна активност по отношение на ароматни съединения на представител на вид *Aspergillus glaucus* AL1, усвояващ фенол, катехол, хидрохинон, *o*-, *m*-, *p*-крезол и е способен да разгради частично 0.3 g/l нафтаден и антрацен. Доказано е, че щам *A. fumigatus* AL3 притежава висока деградационна способност и усвояване по отношение на катехол, *o*- крезол, може да расте в среда, съдържаща фенол, хидрохинон или *m* -крезол до пълното им изчерпване, както и да осъществява частична деградация на нафтаден и антрацен в мезофилни условия. Установено е, че щам *A. fumigatus* AL15 е най-активният деградант на *o*-крезол и усвоява 0.3 g/l фенол и катехол както при 23°C, така и при 10°C.

За първи път е установена деградационна активност по отношение на ароматни съединения при *Alternaria maritima* AL10 - усвояване на катехол и използване на ПАВ като единствени въглеродни и енергийни източници

Установени са с GC-MS анализи междинните продукти в разграждането на нафтаден от *A. glaucus* AL1 - салицилова киселина, катехол и кетoadипинова киселина. Междинните продукти идентифицирани при катаболизма на антрацена са: 2-хидрокси-1-нафтоена киселина, *o*-фталова киселина и протокатехинова киселина.

Доказана е висока деградационна активност при изследваните филаментозни гъби по отношение на фенола, фенолните деривати, и нискомолекулярните ПАВ – нафтаден, антрацен и фенантрен, включени в културалната среда като единствен източник на въглерод и енергия.

Доказана е също висока деградационна активност по отношение на фенол и при бактериални щамове *Rhodococcus erythropolis* 14/1 и *Gordonia* sp. 12/5, изолати от района на Кумкол, област Кизилорда в Казахстан.

Създадени са биокинетични модели тип *Haldane* с най-добро съответствие за скоростите на разграждане на фенол, хидроксисти заместени феноли и токсичните ароматни съединения 2,6-динитрофенол, α -метилстирен и ацетофенон. Предложена е стратегия за управление на деградацията на токсични съединения, базирана на размит модел (Fuzzy), като по този начин се подобрява ефективността на управление на процесите, спестява се време и наблюдението на процеса е по-рентабилно.

2. Анализ на ензими, пряко участващи в деградацията на ароматни и полиароматни съединения

Получени са оригинални данни за присъствието на ключови ензими (фенол хидроксилаза и катехол 1,2 - диоксигеназа) от *ortho*-механизма на 3-оксоадипатния път за усвояване на фенолните съединения при представители дрожди и филаментозни гъби. Доказана е широката субстратна специфичност на ензима фенол хидроксилаза [EC 1.14.13.7] в клетки на шам *T. cutaneum* R57, култивиран в среда с фенол (0.5 g/l), като най-висока фенол хидроксилазна активност е установена при субстрат хидрохинон – 1.2 U/mg P.

Доказано е при шам *A. glaucus* AL1 субстратна специфичност на ензимите фенол хидроксилаза и катехол 1,2-диоксигеназа, като при използване на фенол, активността на фенол хидроксилазата е най-висока (0.254 U/mg P), докато при експериментите с хидрохинон или катехол, активността на ензима е съответно 0.125 U/mg P и 0.179 U/mg P. Активността на катехол 1,2-диоксигеназата е най-висока при разграждане на фенол или катехол, докато при разграждането на хидрохинон, *o*-, *m*-, *p*- крезол съществено намалява.

За първи път при фунги е установено наличието на висока фенол хидроксилазна активност при култивирането на шам *A. glaucus* AL1, в среда, включваща нафтаден и антрацен, като единствен източник на въглерод. Най-висока фенол хидроксилазна активност (1.48 U/mg P) е установена в клетки на шам *A. glaucus* AL1, култивиран в среда, съдържаща нафтаден, като единствен въглероден субстрат. Висока фенол хидроксилазна активност е установена и при култивиране на шам *Alternaria maritima* AL10 в среда, съдържаща 0.3 г/л антрацен или фенантрен. При шам *A. fumigatus* AL15

е доказана най-високата катехол 1,2-диоксигеназна активност при култивирането му в среда, включваща катехол.

Доказана е способността на щамове филаментозни гъби *A. fumigatus* (AMA1102, AL8, AL9) за разграждане на фенол едновременно по два основни механизми. Класическият път на *ortho*-разцепване е през катехол, но съществува и втори успореден път, при който фенолът се превръща чрез хидроксилиране в *para*-позиция в хидрохинон. Хидрохинонът допълнително се хидроксилира от ензима хидрохинон хидроксилаза. Определени са активностите на три вътреклетъчните ключови ензима, участващи в катаболизма на фенола - фенол хидроксилаза, хидрохинон хидроксилаза [ЕС 1.14.13.x] и катехол 1,2-диоксигеназа [ЕС 1.13.11.1], които варират значително между щамовете от един и същи вид. Получените резултати потвърждават тезата, че флавопротеиновите моно-оксигенази са много адаптивни по отношение на типа реакции на окисление, които катализират и към обхвата на субстратните молекули.

Доказана е висока активност на фенол хидроксилазата при лигнолитичната гъба, *T. versicolor* 1, представител на Basidiomycota - 0.333 U/mgP. При този представител е доказан и третия ензим от *ortho*- катаболитния път на разграждане – *cis,cis*-муконат циклаза с активност 0.409 U/mgP.

Получени са оригинални данни от ензимния анализ на изследваните микробни щамове, които съчетани с растежните и биодеградационни характеристики показват много висок деградационен потенциал по отношение отстраняването на широк спектър ароматни субстрати в мезофилни условия, а при някои от тях и при 10°C. Експериментално е доказано отсъствието на екстрацелуларна лаказна активност при изследваните щамове, с изключение на *T. versicolor* 1, което означава, че установената при тях деградация на ароматните съединения се дължи изключително на действието на вътреклетъчните ензими, участващи във вътреклетъчния катаболизъм на фенола.

3. Идентификация на микроорганизми и гени, кодиращи ензими с катаболитна активност при разграждането на ароматни ксенобиотици

Извършен е молекулярно таксономичен анализ на 21 бактериални и 2 плесенни щама и получените олигонуклеотидни секвенции са регистрирани в NCBI GeneBank при следните щамове: *Arthrobacter* sp.(MF188995.1), *Dietzia* sp. (12/7MF188990.1), *Dietzia* sp. 13/4 (MF188991.1), *Gordonia* sp. 12/5 (MF188989.1), *Rhodococcus erythropolis* 14/1 (MF188993.1), *Rh.* sp. 1D/1 (MF188988.1), *Rh.* sp. 14/3 (MF188994.1), *Tessaracoccus*

sp. 13/8 (MF188992.1), *Aeromonas* sp. (MH394445.1), *Azoarcus* sp. RS4 (MH394448.1), *Clostridium* sp. 4C (MH394443.1), *Burkholderia* sp. phk1 (EU118563.1), *Bacillus* sp. AM3 (MF996775.1), *Porphyromonadaceae bacterium* 3S (MH394442.1), *Pseudomonas* sp. KM1 (MG002174.1), *Ps.* sp. 2C (MH394441.1), *Ps.* sp. 4S (MH394444.1), *Ps.* sp. RS2 (MH394446.1), *Ps.* sp. RS3 (MH394447.1), *Ps.* sp. RS5 (MH394449.1), *Ps.* sp. RS6 (MH394450.1); и плесенни щамове: *A. fumigatus* strain AL9 (JQ639072.1), *A. fumigatus* AL3 (KT781127.1).

Създадени са оригинални олигонуклеотидни праймери, подходящи за PCR амплификация на гени, кодиращи ензими с фенол хидроксилазна и катехол 1,2 диоксигеназна активност при филаментозни гъби. Идентифицирани и частично секвенирани са гени, кодиращи протеини с фенол хидроксилазна активност в щамове *A. glaucus* AL1 (KM360482.1), *A. fumigatus* AL3 (KT781125.1), *A. fumigatus* AL8 (JQ639073.1), *A. fumigatus* AL9 (JQ639074.1) и *A. fumigatus* AL15 (KT371934.1).

За първи път са секвенирани гени, кодиращи ензими с катехол 1,2-диоксигеназна активност при щамове *A. glaucus* AL1 (KM360483.1), *A. fumigatus* AL3 (KT781126.1), *A. fumigatus* AL9 (MK598849.1) и *A. glaucus* AL15 (KT371935.1).

Доказано е наличието на ДНК-фрагменти сходни на гени кодиращи ензимите фенол хидроксилаза и *цис*, *цис* – муконат циклаза в различни изследвани щамове способни да деградират ароматни съединения по *ortho*-механизъм с помощта на dot blot хибридизационен анализ. Създадената олигонуклеотидна сонда “OligoZA1” за хибридизационен анализ на гени, кодиращи протеини с *цис*, *цис* – муконат циклазна активност при микроорганизми е с оригинален характер.

Закючение

Включените за оценка в този конкурс научни разработки се отличават с оригиналност, акуратност и актуалност и като изцяло съответстват на научната област и научно направление на настоящия конкурс. Получените резултати и научните приноси на гл.ас. д-р Мария Гергинова, отразяващи дългогодишния ѝ изследователски опит, разкриват възможности и перспектива за нови изследвания по актуални проблеми. Добро впечатление прави и начертаните аспекти за бъдеща работа, продължение на разработваната тематика. Всички формални изисквания, посочени в Закона за развитие на академичния състав в Република България, както и Правилника

за неговото приложение са изпълнени като наукометричните данни на гл. ас. д-р Мария Гергинова надвишават минималните национални и допълнителни изисквания на ЗРАСРБ и съответния правилник на ИМикБ за заемане на академичната длъжност „Доцент“ в ПН 4.3 Биологически науки. Представени са достатъчно убедителни доказателства за научна дейност и анализът на научните резултати ми дават основание да дам **положителна оценка** на единствения кандидат в конкурса **гл. ас. д-р Мария Гергинова Гергинова**. Убедено препоръчвам на Научното жури и на Научния съвет на Института по микробиология, БАН да избере **гл. ас. д-р Мария Гергинова** за Доцент в ПН 4.3 Биологически науки, научна специалност „Микробиология – микробна биодegradация на токсични замърсители на околната среда”.

15.07.2022 г.

Член на журито:

/проф. д-р Нели Георгиева/